

З перших днів збройної агресії команда юристів VB PARTNERS вивчила всі «військові» Конвенції та міжнародно-правові угоди, переглянула десятки кейсів в різних юрисдикціях щодо питання компенсації. Ми розглянули десятки сценаріїв з досвіду збройних конфліктів за останні 50 років.

На жаль, не існує «прямих» міжнародних актів та практики, які б передбачали таку компенсацію. Окремі існуючі інструменти (зокрема ЄСПЛ), хоча і виглядають відповідними, насправді не є дієвими.

За результатами нашого дослідження виділяємо **чотири можливі сценарії компенсації збитків за рахунок майна рф** та компаній, що належать їй уряду. Ключова перевага цих сценаріїв - **(1)** правова обґрунтованість, **(2)** наявність практичних кейсів.

1 **Визнання рішення суду України в інших юрисдикціях. Аналог - справи щодо компенсації втраченого майна за події 2014 року.**

Сценарій передбачає отримання рішення українського суду про відшкодування російською федерацією шкоди. Така судова практика існує. Українські суди задовольнили позови проти російської федерації про відшкодування шкоди за дії на території Донецької та Луганської областей.

В подальшому судові рішення підлягатиме визнанню та виконанню за кордоном, що здійснюється на підставі міжнародних угод або принципу взаємності. Після визнання такого рішення в іншій юрисдикції це дозволяє розпочати стягнення компенсації за рахунок майна рф (арештовані золотовалютні резерви), зокрема майна компаній, що належать уряду.

Ключові питання:

- ▶ Принцип міжнародного права «судовий імунітет держави», що позбавляє можливості пред'явлення позову до російської федерації в український суд без її згоди;
- ▶ «Імунітет майна держави», що означає недоторканість власності російської федерації, що знаходиться на території іноземної держави.

Вирішення – обґрунтування можливості обмеження судового імунітету та імунітету майна держави **(1)** у зв'язку з порушенням російською федерацією норм міжнародного права, **(2)** порушення державою основоположних норм міжнародного співіснування (jus cogens).

Наше обґрунтування:

Згідно з доктриною «живого права» міжнародне право не є сталим, воно може змінюватися залежно від міжнародних подій і ставлення міжнародної спільноти до того чи іншого питання.

Наразі є підстави для обмеження судового імунітету держави. Зокрема це (обмеження суверенітету) передбачене ст. 12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети.

Також є підстави для формування винятку із принципу «іммунітету майна держави», який звучить наступним чином: «Держава, дії якої грубо порушують *jus cogens* - основоположні норми міжнародного співіснування (підрич демократії, геноцид мирного населення, порушення територіальної цілісності іншої держави і т.д.), не може покладатися на іммунітет майна та іммунітет від виконання рішень щодо неї».

Наразі до норм *jus cogens* відносять: **(1)** заборону агресії; **(2)** заборону геноциду; **(3)** заборону злочинів проти людства; **(4)** порушення базових принципів міжнародного гуманітарного права; **(5)** заборону тортур тощо.

Дії рф в Україні свідчать про порушення принципу *jus cogens*, зокрема порушуються Статут ООН, Загальна декларація прав людини, Будапештський меморандум, Гельсінський акт по Безпеці та Співробітництві в Європі, Договір про укр-рос державний кордон.

Міжнародне співтовариство може, як виняток, звертати стягнення на майно такої держави, що знаходиться на їх території (у т.ч. золотовалютні резерви), з єдиною метою: компенсація завданої державою шкоди, відновлення економіки постраждалої держави.

Поведінка великої кількості країн - Великобританія, США, країн ЄС тощо свідчить про ознаки формування такого винятку із іммунітету держави, що проявляється у наступному: **(1)** арешт майна рф та її посадових осіб, що знаходиться на території інших країн; **(2)** арешт золотовалютних резервів рф; **(3)** висловлювання найвищих посадових осіб про намір звернути це майно на цілі відшкодування шкоди та відбудови України.

Ми розуміємо певну хиткість зазначеної правової позиції, разом з тим передбачаємо, що ряд західних країн (їх судові системи) будуть готові відступити від абсолютності принципу «іммунітет держави».

2 Кримінальне провадження в Україні, арешт та стягнення активів за кордоном. Аналог - справа «Волга-Дніпро».

Сценарій передбачає ініціювання кримінального провадження в Україні за фактом, знищення майна військовослужбовцями рф чи рішення її посадових осіб, які спричинили шкоду бізнесу.

Потерпілий має право подати цивільний позов для відшкодування завданих збитків. З метою забезпечення такого відшкодування може бути накладено арешт. Такий арешт кримінального суду України визнається та виконується закордонними правоохоронними органами (маємо значний досвід з цього питання). В подальшому, після задоволення цивільного позову, можливе відшкодування збитків за рахунок арештованого майна. Рішення про задоволення позову визнається та виконується закордоном.

Аналогія – кримінальне провадження за заявою ДП «Антонов» проти службових осіб Росавіації та компанії, що входить в групу компаній «Волга-Дніпро». Український суд арештував 12 літаків російської авіакомпанії «Волга-Дніпро», що базувались за кордоном. Частина літаків фактично арештовано в аеропортах європейських країн.

Ключові питання:

- ▶ Встановлення посадових конкретних осіб рф, які вчинили злочин (чиї дії та рішення призвели до збитків), і зібрання достатньої доказової бази;
- ▶ Пошук компаній, 51+% власником яких є росія, їх активів за кордоном для арешту. Бажано, щоб компанії мали відношення до вчиненого злочину;
- ▶ Політична воля держави, в якій знаходяться активи, легалізувати і виконати рішення українського суду.

3 Кримінальне провадження в інших юрисдикціях, за місцем походження інвестиції. Аналог - справа МН17.

Сценарій передбачає ініціювання кримінального провадження в іноземній державі, громадяни якої втратив своє майно, інвестиції в Україні внаслідок воєнних дій російської федерації. Кримінальне законодавство багатьох країн передбачає можливість розслідування та кримінального покарання за дії проти громадян/їх майна цих країн та їх майна на інших територіях, особами інших держав.

Встановлюються конкретні особи (з числа військовослужбовців рф), винні у вчиненні злочину (знищення майна), і притягуються до кримінальної відповідальності. Потерпілий має можливість отримати відшкодування завданих збитків шляхом подання цивільного позову в кримінальному провадженні.

Аналогія – кримінальне провадження в Нідерландах за фактом збиття літака рейсу МН17 над територією окупованої Донецької області в 2014 р. В результаті слідчих дій встановлено 4-х підозрюваних, матеріали щодо яких наразі розглядає Окружний суд м. Нідерландів. Потерпілі – родичі загиблих подали цивільний позов про відшкодування моральної шкоди в розмірі від 40 до 50 тис. євро кожному.

Ключові питання:

- ▶ Законодавством держави походження інвестицій має бути передбачена можливість притягнення до відповідальності осіб, які не є її громадянами, і вчинили злочин за межами її території;
- ▶ Політична воля держави походження інвестицій притягнути до відповідальності військовослужбовців чи посадових осіб росії. Нідерланди активні в процесі, тому що в наслідок збиття літака загинуло 192 громадянина. Натомість, знищення майна особи може не бути достатньою підставою для кримінального переслідування винних;
- ▶ Встановлення конкретних осіб, які вчинили злочин, і зібрання достатньої доказової бази для притягнення їх до кримінальної відповідальності. Вважаємо достатньо буде встановити командира військової частини/корабля, які здійснили бомбардування чи ракетний обстріл.

4 Отримання статусу потерпілого в справі Україна проти РФ в Міжнародному кримінальному суді. Аналог - справа «президента Судану».

Сценарій передбачає набуття статусу потерпілого у справі, що перебуває у провадженні Міжнародного кримінального суду. Зазначене провадження ініційовано спеціальним прокурором та 40 держав світу. Триває збір доказів.

Результатом даного процесу має бути визнання осіб винними за вчинення злочинів (геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини) та компенсація шкоди. Потерпілий має право на відшкодування шкоди, завданої винною особою.

Потерпілим може бути:

- ▶ Фізична особа, яка постраждала внаслідок злочину, на який поширюється юрисдикція Міжнародного кримінального суду;
- ▶ Організації чи інституції, якщо їх майно, призначене для певних цілей (релігійних, освітніх, культурних, наукових або благодійних і гуманітарних, об'єкти соціальної інфраструктури, історичні пам'ятки, лікарні і т.д.), пошкоджено внаслідок скоєння одного з цих злочинів.

Ключові питання:

- ▶ Шкода, яка нанесена бізнес об'єктам не підлягає компенсації;
- ▶ Можна компенсувати шкоду об'єктам соціальної інфраструктури.

КОНТАКТИ

Хочете дізнатися більше щодо питання компенсації втрат національного бізнесу та закордонних інвесторів за рахунок агресора? Зв'яжіться з одним із наших експертів:

Денис Бугай
Адвокат, партнер
d.bugay@vbpartners.ua

Денис Шкаровський
Адвокат, партнер
d.shkarovsky@vbpartners.ua